

Ajalehes Valgus 1885 ilmunud kaks W. kirja Musta mere rannikult (võimalik, et Novorossiiskist või Kertsist). Krimm: Kerts. Kertsilähedane kaluriküla, kus elab u. 70 eestlast (pole selge, mis külaga on tegu). Kertsil eestlaste kultuuriline seis. Kaukaasia Musta mere rannik: Novorossiisk. Novorossiiski eestlased. Tsemendivabrik. Tsemendivabriku direktor Dr. Liiven (Liiven). Alkoholitarvitamine tsemendivabriku eesti tööliste seas. Kaukaasia meretranspordiolud. Kalasaagid. Ilmad. Abhaasia. Eesti asundused Suhhumi piirkonnas: Eesti küla (Estonia) ja Linda. Hoiatused Suhhumi kliima ja olude eest. Malaaria. Digiteeris Andres Aule, kirjaviis muutmata.

Valgus (nr. 2), 15. jaanuar 1885, lk. 2

Paar sõna Kaukaasiast. Sealt lubavad edespidi meie kirjasaatjad rohkestest rahva elust ja olust, nimelt aga Eestlastest, sõnumeid saata. Täna avaldame siis ühe oma uue kaastöölise kirja. Tema kirjutab: Kertsilinn ei ole küll mitte suur, umbes niisama sugune, nagu Tartu, siiski on see praegu kaunis õitsemas, imekena koha peal ja väga terve õhuga. Juba paarikümne aasta eest jäiwad seie mitmed Eesti perekonnad elama, kes nüüd ennast suuremalt osalt kalapüügist elatawad. Umbes paar wersta mere kallast mööda edasi poole minnes tuleb kalameeste küla wastu, kus kümnekond perekonda Eestlasi, arwata 70 hinge elawad. Sell ajal, kui nad oma kodumaalt wälja rändasiwad, ei olnud kirjatarkusest suurt ühtegi teada. Seepärast on nad ka praegu kaunis harimata, kes wäha raamatuid loewad, seda arwem weel ajalehti. Siiski wõib loota, et ka Kertsil Eesti neiud ja peiud omale häid õpetlikka raamatuid saawad muretsema ja ajalehti lugema hakkama. Väga soowida [... loetamatu rida ...] wõiks. Seeläbi wõiks nende waim peagi parema järje peale tõstetud saada. Kertsist wõib juba Kaukaasia randa näha, mis esmalt väga mäGINE on. Mõni kümmend wersta rannast edasi poole rännates tuleb kena tasane maa wastu. Kertsilinnast mõni kümnekond penikoormat eemal on Noworosiski linn, kus jälle mitmed Eesti perekonnad elawad. Linn on umbes Wiljandi suurune ja kaunis kena koha peal. Seal on ka üks tsemendi wabrik, mille direktor Dr. Liiven Tartust, Tallinnast, Pärnust ja Narwast Eesti töömehi on palganud, kes aga Eesti nimele mitte suurt auu ei tee, sest joomine ja prassimine on nende meeste seas suure auu sees. — Seekord lõpetan siis seega kirja ja saan tulewikus maja- ja põllupidamisest ja teistest rahwastest rääkima.

W.

Valgus (nr. 12), 29. märts 1885, lk. 1

Kaukaasia maa on kõik, Musta mere ranna poolt mere pealt waadata, nagu selge mägede hunnik, — kelle peal pud nagu waewased soomännid paistawad. Aga kui maale astud, on siin mõnes kohas kaunis laialt lausik maad näha (mis aga enamiste kõik suuremat-sugu meeste omadus on) ja need waewased „soomännid“ kujud on põhjatu suured hiigla tammed ja mõned teised puud. Lume mäed, mis teiste wäheha mägede üle paistawad, ei wõi kaugemale silmaga mõtetes arwata, kui 4—5 wersta. Aga küsid sa sealt endiste elanikkude käest mägede kauguse järel, siis kuuled 40—50 wersta olewat.

Nõnda petab mägede kõrgus harjumata silmi. Kõik mere rand on Kerts'i väinast kuni Schots'i linnani sirge ja ilma käänudeta, kuid aga Anapa ja Noworosiski linnade all on weikesed mere käänud, nõnda et wiimne sadama ehitamise tarwis on kõlblikuks arwatud ja selle pärast ka seie uue, mõeldud sadama linna, hakkata nüüd kewade raudteed ehitama, mis üle mägede põhja poole Kubani raudteega „Kawkas'i" jaama juures kokku läheb. Iseäralik on see, et siin Noworossiski linna juures, umbes 100 wersta laijuselt mägedest, kangeste (idapõhjast) tuul puhub, nõnda et siis laewaga mööda ranna äärt nimetud tuulega sõidad, tahab puruks peksta; aga mõni penikoorerannast eemal on maru kadunud. Nõnda ööldakse ka selle nimetud koha wastas, põhja pool mägesid, [...] tuul niisama kangest puhuma, nõnda, et kõik wilja puud aedadest ära lõhub, kes neid omale on istutanud. Asja tundjate arwamise järel pidada ses kohas mägedes niisugust olusid olema mis tuulele kangest jõudu annab. —

Kalu jõgedes oli siin sügise pool talwe keskmist wiisi; aga merest ei olnud muid kalu saada kui kameljaid, mis mõne arschina pikkused ja 22 tolli laiused on, kellest mitmel mehel süija saab. Neid püiawad Türklased. Nüüd on nii heaste jões kui meres kala saak kasin, mis ka imeks ei wõi panna, sest et kewadene kala weel randa tulemata on.

Et see maa weel mõne kümme aasta eest rahwaga väga perekas on olnud, tunnistab see, et siin väga tihti inimeste elu-ase me jälgi tunda on. Osalt majade asemid, rohu aedu, marjawiina tegewuse riistu, ja muid niisugusid märkisid. Ka väga imeliku kirjadega marmorist aua-kiwa on nähtawalle tulnud, mis endise rahwa matmise paikasi tunnistab.

Talwest meie siin suuremad weel tänawu seie saadik ei tea, kui aga nii palju, et öösetel on wähe külmetand, (umbes 3° R.) aga selge ilmaga on päewal siiski nii soe, et mesilased metsas lendama on hakkanud. Wiimisel Weebruari kuu päewal sadas lund, 1 toli paksune kord maha. See on seie saadik meie tänawu talwe lumi olnud, ei tea mis edespidi teeb. Nüüd on umbes kolm nädalat wihmased ilmad olnud, mis aga mägedes näha, lumi on. Et mitmed kodumaalt ilma miski teadmata, palja kuulmise ja „rahwa juttu" järele Kaukaasia maale wälja rändawad, on selge jõledus. Kõlblikku maad ei ole mitte siin naljalt saada. Suurem osa on kõrgema seisuse meeste ja osalt ka talupoegade omaduseks antud; kõlbmata maad ehk weel mõnest kohast saaks, aga mis sest kasu on. — Ja wõera keele rahwa hulgas on ilma maata täieste inimene õnnetu. —

Auustatud Walguse toimetus!

Et wäljarändamisest juba nii palju saab räägitud ja kirjutatud, mis aga enam ehk vähem wõltsi põhjusid awaldawad. Lubage mulle neid wigasid näidata! Suur kahju on, et wäljarändamine weel õiget tähele panemist Eesti õpetud meeste poolt ei ole leidnud — midagi ei sa weel wäljarändamise kohta teaduslikult tehtud, ega tundma õpitud. Praegust wäljarändamist Suhumkalesse tähele pannes, näeme, et õhk ja tema olemised rändajatest sugugi tähele pandud ei ole. Arusaamata on, kuidas wõib weel üht kohta targemate poolt heaks kiita, kust juba päris rahwas ära taganeb, tõendades: niiskes ja madalates orgudes on terwise poolest kõige alwem elada. Suurem wiga on see, et sugugi waewaks ei ole wõetud asja paremine tundma õppida. Esimesed rändajad otsiswad tasasemat maad ja leidsiwad seda sügawas Kodoori jõe orus, kus maa wilets on, mille põhi ära uhutud suured ja weikesed jõepõhja

kiwid ning peal mullaks liiwa sarnane must kiwi prügi on, sest kõik peenem muld on weega merde woolanud; üksi suure niiskuse läbi, mis jõgi annab, — wõib ta ruttu rohtu ja puid kaswatada. Saab aga maa siin jõe põhjas metsast lagedaks, siis teeb weikene põuud juba suurt kahju. Koguni teine on kindla põhjaga mägede peal, kus kindlad paekiwist wõi saue põhjaga maad on. Õhk on mägede peal juba teine ning mida kõrgemale mägede peale, seda paremad on meie rahwalle õhu kreisid. Küla, mis all orus lämmastawas õhus, haigeid täis, on kindla näituste järele niisugusest haigusest waba, kui ta, ehk küll pool wersta teisesteemal olles, aga umbes 1000 jalga kõrgemas mäe peal on. See-sugune lugu on kahe Eesti asupaigaga. Wanemas asupaigas, kus weel Juuni kuus 1884 aasta asujatel mingit haigust tunda ei olnud ja iga üks madala koha peale igatses. Kui ta oma kohta wahetada wõis, andis weel mõne rubla kauba pealistgi. Teine koht, mis umbes 5—600 jalga kõrguste mägede peal on, sai esialgu põlatud, et kõrge ja mägine oli. — Missugune kuju on aga nüüd wäljatunud? Need asujad, kes wanas Eesti külas Kodoori jõe orus oliwad, jäiwad Juuli Augusti ja Septembri kuus peaaegu kõik, alwas niiskes õhus haigeks, mis jo teisiti olla ei wõinudgi. Mägede küla, Linda, on nüüd palju lootuse rik-kam. Poleks wana Eesti küla mitte nii koledat haiguse pilti ette toonud, siis ei oleks Linda haigused palju midagi tähendanud, sest et weel mitmed perekon-nad üle aasta elades haiged ei ole olnud. Kõige suurem hooletus ja takistus on siis seega — haigus. On haigus ära wõidetud, siis on ka suurem takistus möö-das; — selleks kindlat abi annawad kõrgemad õhu kreisid. Kui Eesti tasase maa pojad aga julgeksiwad mägede peal elama hakata. Suhumi aga ärgu keegi enam rännaku! Maid linna lähedal enam ei ole ja need mis seal on sügawas mägedes, kuhu ligi peasemine wäga raske on.

Palume rändajaid neid ridasid tähele panna, et kahetsus liig hilja ei tuleks!

W.